

Position paper Wind op Zee

Versie: 23-05-2022

Windenergie afkomstig van de Noordzee kan de burgers en bedrijven van Nederland zekerheid bieden over levering van energie tegen een stabiele en betaalbare prijs. Het coöperatieve model is bij uitstek geschikt om de energie van de Noordzee beschikbaar te maken voor de burgers en bedrijven van Nederland. Aanpassingen in de tenderprocedure en/of tendercriteria zijn nodig zodat burgers en bedrijven, verenigd in coöperaties, toegang krijgen tot deze stabiele en betaalbare energievoorziening.

Stabiele en betaalbare energievoorziening

De prijs van fossiele brandstoffen is onderhevig aan geopolitieke ontwikkelingen. De oorlog in Oekraïne heeft ons met de neus op de feiten gedrukt hoe groot onze afhankelijkheid is van dit soort ontwikkelingen en landen met voorraden fossiele brandstoffen. Duurzame energie, waaronder windenergie van de Noordzee, kent deze afhankelijkheid niet. De kostprijs van duurzame energie is stabiel en ligt inmiddels onder de huidige energieprijzen (april 2022). De uitdaging is om deze stabiliteit en betaalbaarheid ten gunste te laten komen van de burgers en bedrijven van Nederland.

Coöperatief model

Coöperaties van afnemers van energie zijn een uitstekende manier om dit voor elkaar te krijgen. In een coöperatief model waarbij de gebruikers van energie tevens de eigenaren zijn van de opwek is er namelijk een vanzelfsprekende prikkel om de gebruikers van de energie te laten profiteren van de voordelen van het stabiele kostprijsniveau van duurzame energie. En het coöperatieve model borgt dat het eigenaarschap van de energie van de Noordzee bij de inwoners en bedrijven van Nederland blijft liggen. Uiteindelijk kan de betaalbare energie van de Noordzee een uitkomst zijn voor alle burgers en bedrijven om hun energie lot in eigen handen te nemen en daarmee bijdragen aan bedrijfszekerheid en het voorkomen van energie-armoede.

Toegang tot de markt

In de huidige tendersystematiek ligt de nadruk op zekerheden en sinds de introductie van een financieel bod in de tender van Hollandse Kust West ook weer meer op prijs in plaats van kwaliteit. Daarmee hebben alleen de allergrootste internationale bedrijven toegang tot deze markt, omdat zij de enige zijn die dit soort zekerheden kunnen bieden en de concurrentie op prijs aankunnen. Dit systeem leidt ertoe dat de toegang tot de energie van de Noordzee in handen komt van een beperkt aantal grote internationale bedrijven die belang hebben de stroom tegen een zo hoog mogelijke prijs te verkopen. Weliswaar krijgt de Nederlandse Staat aan de voorkant de hoofdprijs en maximale zekerheid dat de windparken gerealiseerd worden, maar daarna ontstaat voor 30-40 jaar een afhankelijkheidsrelatie, waarin noch de Nederlandse Staat, noch de burgers en bedrijven invloed kunnen uitoefenen op de prijs waartegen de energie uit deze windparken verkocht wordt. Door burgers en bedrijven in coöperatieve samenwerkingen toegang te geven tot deze markt wordt voorkomen dat er overwinsten gemaakt kunnen worden en we de ene afhankelijkheidsrelatie voor de andere inruilen.

Vraagparticipatie: stimulering flexibiliteit van de vraag

In een coöperatief model is er sprake van betrokkenheid van afnemers van energie bij hun energie-opwek. Dat noemen we ook wel vraagparticipatie. Deze vraagparticipatie is ook direct de sleutel om een andere uitdaging in ons energiesysteem van de toekomst aan te pakken: namelijk het balanceren van vraag en aanbod van energie in een energiesysteem dat gebaseerd is op duurzame bronnen die zich niet, of minder gemakkelijk, laten sturen.

Door vraagparticipatie ontstaat er een stimulans om duurzame energie af te nemen als die ook beschikbaar is (als het waait of de zon schijnt). Want juist op die momenten kan worden geprofiteerd van de stabiele en betaalbare prijs van hernieuwbare energie. De directe betrokkenheid van burgers en bedrijven in de vorm van vraagparticipatie zorgt er voor dat het loont voor aangesloten burgers en bedrijven hun energievraag flexibeler te maken door energie te kunnen afnemen wanneer deze beschikbaar is. Bijvoorbeeld door hybride boilers voor de levering van industriële warmte, elektrische warmtepompen voor woningen en het slim opladen van accu's van elektrische auto's. Zo wordt overbelasting van het elektriciteitsnet voorkomen en zorgen we dat alle duurzame energie nuttig gebruikt wordt. Deze vorm van systeemintegratie is nodig om het energiesysteem van de toekomst betaalbaar te houden. Een plek aan tafel voor de eindgebruikers van energie, met alle voor- én nadelen die daarbij horen, is cruciaal om hen zo snel mogelijk in beweging te brengen.

Toegang tot de voordelen vergroot de steun voor de energietransitie als geheel

Door burgers en bedrijven toegang te geven tot de betaalbare energie van de Noordzee plukken zij de vruchten van de energietransitie. Zo wordt voorkomen dat burgers en bedrijven slechts geconfronteerd worden met de nadelen (investeringen in de woning om van het gas af te komen, windmolens en zonnepanelen in de omgeving) terwijl de voordelen, een stabiele en betaalbare prijs van energie, alleen bereikbaar zijn voor de grote industrie of worden weggeven aan grote internationale bedrijven. De betrokkenheid bij Wind op Zee kan enthousiasmeren en activeren om op meer vlakken een bijdrage te leveren aan de energietransitie, bijvoorbeeld door te isoleren en de flexibiliteit van de energievraag te ontsluiten.

Coöperatief ondernemen met oog voor de omgeving

In het coöperatieve gedachtegoed zit ondernemen met oog voor de omgeving besloten. In het geval van windparken in de Noordzee betekent dit dat coöperatieve samenwerkingen meer gemotiveerd zijn dan internationale partijen om de bestaande gebruikers van de Noordzee te betrekken, natuurinclusief te ontwikkelen en meervoudig ruimtegebruik mogelijk te maken.

Invulling van Europese richtlijn

In Europa zijn de zogenaamde Hernieuwbare Energie Gemeenschappen al langer omarmd. Op 11 december 2018 is door het Europees Parlement en de Europese Raad de herziene Europese Richtlijn ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (Renewable Energy Directive RES2018/2001/EUR) aangenomen waarin de rol van Hernieuwbare Energie Gemeenschappen staat opgenomen. In Hernieuwbare Energie Gemeenschappen, ook wel Energiegemeenschap, kunnen burgers open en vrijwillig toetreden, kunnen burgers eigenaarschap en controle verwerven over de energieprojecten. Niet het maken van winst, maar het creëren van sociaal-economische en ecologische meerwaarde staan centraal. De lidstaten moeten bestaande belemmeringen voor hernieuwbare energiegemeenschappen in kaart brengen en dienen een actieplan ter bevordering en vergemakkelijking van de ontwikkeling van hernieuwbare energiegemeenschappen op te stellen. Tot nu toe heeft Nederland daar geen invulling aan gegeven. Toegang voor coöperatieve samenwerkingen tot wind op zee biedt een uitstekende kans om dat nu alsnog te doen.

Wat stellen we voor?

Wanneer we toegang tot de energie van de Noordzee willen creëren voor burgers en bedrijven van Nederland middels coöperatieve samenwerkingen zien we vier opties die we graag samen met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat nader onderzoeken. Deze opties verschillen van elkaar in de mate waarin wordt ingegrepen in de bestaande systematiek. De eerste optie kan in ieder geval binnen de huidige wettelijke kaders worden doorgevoerd, maar heeft als nadeel dat coöperatieve samenwerkingen misschien nog onvoldoende kans krijgen. De vierde optie betreft juist een zeer fundamentele aanpassing. Opties 2 en 3 liggen daar tussenin.

1. Gebruikelijke tender met aangepaste criteria

In deze optie kan er op de gebruikelijke manier worden getenderd, alleen zijn er aanpassingen in de tendercriteria noodzakelijk ten opzichte van de huidige situatie. De tendercriteria zouden (coöperatief georganiseerd) eigendom en zeggenschap van eindgebruikers van energie moeten belonen en zo borgen dat de energie die wordt opgewekt tegen betaalbare prijzen toegankelijk is voor alle burgers en bedrijven van Nederland. Daarnaast verdienen ook andere maatschappelijke criteria (natuurinclusief, meervoudig ruimtegebruik) voldoende nadruk krijgen in de tendercriteria, zodat op meerdere vlakken een voordeel ontstaat voor coöperatief georganiseerd eigendom.

Verder is het nodig dat de nu gevraagde financiële zekerheden verminderd worden, zodat ook consortia van andere partijen dan de allergrootste bedrijven ter wereld mee kunnen doen. Dit betekent het verkleinen of afschaffen van de benodigde Parent Company Guarantees/bankgaranties voor coöperatieve bidders. Een systeem waarbij de gevraagde zekerheden afhankelijk zijn van het type biedende partij wordt momenteel in België al toegepast. Zo krijgen coöperatieve consortia een kans. In deze opzet zullen biedende coöperatief georganiseerde eindgebruikers naar alle waarschijnlijkheid samenwerkingen aangaan met grote private partijen om het windpark te kunnen realiseren. Maar ook dan is het van belang dat er voldoende partijen zijn die in zo'n samenwerking een rol kunnen spelen om te voorkomen dat coöperatief georganiseerde eindverbruikers alsnog vastzitten aan een zeer beperkt aantal zeer grote internationale partijen.

Daarnaast zou een financieel bod niet van toepassing moeten zijn voor het deel van de stroom dat aan burgers geleverd wordt. Ook voor het deel dat aan bedrijven wordt geleverd, zou gepoogd moeten worden dit tot het minimum te beperken dat nodig is om aan de Europese Staatssteunregels te voldoen. Het betreft een punt van onderzoek of een financieel bod überhaupt wel nodig is. Zie **bijlage 1** voor een nadere beschouwing over de noodzakelijke wijzigingen aan de tendercriteria.

Tot slot stellen we voor te onderzoeken of de wijze van openstelling van tenders nog geoptimaliseerd kan worden om coöperatieve consortia meer kans te bieden mee te doen.

2. Regulier tenderen, maar een deel van het windpark in coöperatief eigendom brengen

In deze optie wordt het tenderen van de bouw en exploitatie van het windpark op zee op de bestaande manier uitgevoerd. De overheid bepaalt echter dat een percentage van het eigendom van het windpark (denk aan 20%), wordt toegewezen aan een coöperatie van burgers en eventueel andere afnemers van energie. De voorwaarden van deelnemen en hoogte van haar investering/aandeel zijn vooraf bekend en onderhandeld met EZK. De partij die de tender wint en deze coöperatie zetten na de tender de vooraf vastgestelde afspraken om in een onderlinge samenwerking. Punt van aandacht is hoe om te gaan met stroomverkoop. Wellicht dat als onderdeel van de vooraf onderhandelde afspraken duidelijk is dat de coöperatie kan beschikken over een deel van de stroom en hiervoor zelf een PPA kan sluiten. Een andere mogelijkheid is dat er bepaalde

voorwaarden aan de te sluiten PPA worden gesteld of dat de coöperatie medezeggenschap krijgt over de stroomverkoop.

3. Lostrekken van de bouw en de verkoop van de energie uit de windparken op zee

In deze opzet wordt de verkoop van energie uit de windparken losgetrokken van het ontwerp, bouw en onderhoud van de windparken op zee. Zo wordt voorkomen dat, ten behoeve van een zo zeker mogelijke realisatie van het windpark en een beperkt financieel bod, een afhankelijkheid wordt gecreëerd voor tenminste 30 jaar van de winnende bedrijven. Een periode waarin het deze bedrijven vrijstaat ongemaximeerde winsten te behalen op deze windparken. In feite is dit een volgende stap in de trend van de afgelopen jaren waarin de Nederlandse overheid succesvol is geweest om de kosten van windenergie op zee steeds verder naar beneden te brengen door zelf een steeds grotere rol te spelen bij de realisatie van de windparken. Bijvoorbeeld doordat de overheid zelf de vergunningen is gaan regelen en alle benodigde onderzoeken is gaan uitvoeren, en de netaansluiting zelf (gedelegeerd bij TenneT) is gaan realiseren.

Het ontwerp, de bouw en het onderhoud van de windparken op zee kunnen in deze opzet door de overheid in lijn met de huidige tenderprocedure- en criteria in de markt gezet worden (DBM). Tegelijk wordt het eigendom en de toegang tot de stroom in een aparte procedure ondergebracht bij de eindgebruikers van energie: coöperaties van burgers en bedrijven van Nederland.

4. Een publiek-coöperatieve samenwerking wordt eigenaar

In deze opzet wordt eerst een publiek-coöperatieve samenwerking gevormd die eigenaar wordt van het te bouwen windpark en de stroom ervan afneemt tegen kostprijs+. Vervolgens tendert deze samenwerking het ontwerp, de bouw en het onderhoud van het windpark aan private partijen. Dit kan gewoon gebeuren volgens wijze waarop wegen en andere infrastructuur aanbesteed wordt (DBM) en is in feite ook een voorzetting van de tendersystematiek die nu gevoerd wordt.

De vorming van een publiek-coöperatieve samenwerking is betrekkelijk nieuw. Dit soort samenwerkingen zullen echter op meer plaatsen in de energietransitie nodig zijn. Op dit moment staan bijna alle gemeenten in Nederland voor de vraag hoe zij nieuwe warmtenetten zullen ontwikkelen. Samenwerkingen met coöperatief georganiseerde burgers en bedrijven komen steeds vaker voor. In lijn hiermee kan hierop het niveau van het Rijk ook ervaring mee worden opgedaan bij de realisatie van de windparken op zee. In deze opzet zou het logisch zijn om zo snel mogelijk een kavel aan te wijzen waar met deze wijze van samenwerking ervaring opgebouwd gaat worden. Zo kan worden gezien of en hoe deze opzet in de periode van 2030 tot 2050 een bijdrage kan leveren aan een klimaatneutrale en onafhankelijke Nederlandse energievoorziening.

Wie zijn wij en waar komen we vandaan?

Wij zijn Energie Samen, de coöperatieve duurzame energiebeweging in Nederland. We bestaan uit burgers, agrariërs en lokale ondernemers die al jaren actief zijn in de duurzame energietransitie. We denken dat de belangrijke transitie van het energiesysteem alleen kan met steun, draagvlak en betrokkenheid van iedereen. Actief meedoen, verantwoordelijkheid nemen en projecten realiseren hoort daarbij. Trekker van dit proces binnen Energie Samen is coöperatie Windunie. Windunie is actief sinds 2001. Windunie en haar leden zijn onder meer ontwikkelaar van Windcollectief Wieringermeer, Windpark Oostermoer, Windpark Den Tol, Windpark Zeewolde, Windpark Greenport Venlo en SwifterwinT (onderdeel van Windplan Blauw) en levert daarmee een grote bijdrage aan de ontwikkeling van duurzame energie in Nederland.

Bijlage 1 Nadere beschouwing noodzakelijke wijzigingen tendercriteria

Nader in te vullen naar aanleiding van gedetailleerdere bestudering van de definitieve tendercriteria voor Hollandse Kust West.